

Padányi József vezérőrnagy – Balla Tibor ezredes:

KATONAI MŰSZAKI KIVÁLÓSÁGOK (1.)

DOI: 10.35926/HSZ.2024.2.10

ÖSSZEFOGLALÓ: A *Padányi József vezérőrnagy – Balla Tibor ezredes szerzőpáros Katonai műszaki kiválóságok* című új kötete¹ tizenhárom 19–20. századi kiváló műszaki tiszt és tábornok életrajzát adja közre. A munkát megjelentető Zrínyi Kiadó e kötettel köszönti Padányi József mérnök vezérőrnagyot, az MTA doktorát 65. születésnapja alkalmából. A kötet hősei főleg hídépítő (Karl Freiherr von Birago ezredes, dr. Feimer László ezredes, Herbert Ferenc vezérőrnagy, Molnár Pál altábornagy), utász (Hárosy Teofil vezérőrnagy, Jacobi Ágost ezredes, dr. Oskar Regele ezredes, Schindler Szilárd vezérezredes, Schmoll Endre altábornagy, Vidos Géza vezérőrnagy, Zelenka Zoltán altábornagy), illetve erődítési (Hollán Ernő altábornagy, Murahidy Gusztáv vezérőrnagy) műszaki szakemberek, bár mindnyájukat a sokoldalúság, a műszaki újítások és a szakma széles körű művelése jellemezte. Tevékenységük a műszaki harcbiztosítás napjainkban is igen aktuális témájára irányítja figyelmünket, láthatjuk e terület fejlődését és fontosságát. A könyv egyszerre tiszteleg a magyar műszaki katonai terület múltbéli jeles képviselői és az ő munkásságukat kutató műszaki szaktekintély előtt, miközben tanulságos és érdekes olvasmányt ad az érdeklődők kezébe. E folyóiratszámunkban a kötet tanulmányai közül Hollán Ernő, Jacobi Ágost Henrik és Molnár Pál életrajzát közöljük.

KULCSSZAVAK: műszaki kiválóságok, életrajzok, Hollán Ernő altábornagy, Jacobi Ágost ezredes, Molnár Pál altábornagy, Padányi József mk. vezérőrnagy

A SZERZŐKRŐL:

- Dr. Padányi József mérnök vezérőrnagy (DSc), egyetemi tanár, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Katonai Doktori Műszaki Iskola vezetője (ORCID: 0000-0001-6665-8444; MTMT: 10000035)
- Dr. Balla Tibor ezredes (DSc), hadtörténész, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem kutatóprofesszora (ORCID: 0000-0003-2476-8981; MTMT: 10010858)

HOLLÁN ERNŐ ALTÁBORNAGY

1824. január 13-án született Szombathelyen, római katolikus vallású családban. Apja Josephus Hollán orvos, anyja Johanna Stohl volt. 1854. október 8-án megnősült, feleségül vette Békássy Antóniát, egy Veszprém vármegyei földbirtokos lányát, házasságukból nem született gyermek.

A szombathelyi elemi iskolai, valamint gimnáziumi tanulóiéveinek lezárulása után, 1839. szeptember 26-án kezdte meg tanulmányait a különösen jó hírnévnek örvendő, 1717 óta működő bécsi

¹ Padányi József – Balla Tibor: *Katonai műszaki kiválóságok*. Zrínyi Kiadó, 2024. Az életrajzok hivatkozásait a kötetben szereplő formában adjuk közre. A bemutatott személyek portréi a könyvből valók.

császári-királyi Mérnöki Akadémián (K. k. Ingenieurakademie),² ahol 1844-ben kitűnő eredménnyel végzett.³ Magyarul és németül tökéletesen beszélt és írt, azonkívül franciául és angolul is jól beszélt.⁴

Katonatiszti és tábornoki pályafutása

Katonatiszti pályafutását 20 évesen, 1844. október 21-én kezdte meg a császári-királyi hadseregben hadmérnök alhadnagyként. 1845. augusztus 21-én hadmérnökkari hadnaggyá nevezték ki és a komáromi erődítési igazgatósághoz helyezték, ahol hadmérnökként bekapcsolódott a monostori erőd építésének előmunkálataiba. 1847. január 22-én hadmérnökként a lembergi műszaki és erődítési igazgatósághoz osztották be, 1847. augusztus 27-én pedig hadmérnökkari főhadnaggyá léptették elő beosztásában.⁵

Kérésére 1848. június 19-én áthelyezték a Kassán megalakult 9. honvédszászlóaljhoz, ahol századtsztként működött, majd 1848. július 1-jén századossá lépett elő új alakulatánál és állomáshelyén. A legendássá vált vörössipkás zászlóaljjal 1848. augusztus 4-én indult el Kassáról, majd a Bánságba érkezve augusztus 21–22-én Fehértemplom védelmére rendezkedett be, ahol a szerb felkelőcsapatok két (augusztus 23-án és 30-án lezajlott) támadását verte vissza sikeresen alakulatával. 1848 szeptemberében a Szenttamás elleni hadműveletekben tüntette ki magát, majd a Verbász környéki Feketehely-Törökszállás megerősítési munkálatait vezette.

1848. október 20-án tábornoki órnapgyi előléptetésben részesült a bánsági hadtestnél. 1848. november 21-én Kossuth Lajos, az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke a hadászati fontosságú Pétervárad várerődítési igazgatójává nevezte ki. Kossuth bizalmasaként azt a feladatot kapta, hogy a pétervárad erődöt minden külső támadás és belső árulás ellen megvédje. Hollán a reá bízott feladatot műszaki, katonai és erkölcsi szempontból egyaránt kiválóan megoldotta. Többek között feladatához tartozott, hogy a Péterváradon nélkülözhető fegyvereket, illetve a magyar szabadságharc vezetőihez és ügyéhez nem hű, áruló tiszteket Pestre küldje. A vár védműveit határozott és hatékony intézkedéseivel hamar megerősítette, az ott állomásozó csapatok szellemét is helyreállította. A Dunán átívelő hidat a folyón keresztben áthúzott láncokkal védte az esetlegesen leúsztatott gyújtóhajókkal szemben.

Hollán több alkalommal is kérte Kossuthot, hogy helyezték át harcoló alakulathoz, mivel a csatamezőn szeretne küzdeni hazájáért. Kérését az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke 1849. február 15-én írt levelében a következőkkel hátrította el: „*Pétervárad – mellynek bírását a magyar nemzet egyedül csak önnek köszönheti – nagy fontosságú situációjánál fogva hazánknak Thermopylaeje, s hogy azt csak addig tarthatjuk részünkre biztosítottnak, amíg tudjuk, hogy Leonidások öröködnék felette.*”

Hollán Ernőt érdemeiért 1849. február 12-én alezredessé léptették elő. Jelentős szerepet játszott abban, hogy Csuha Antal vezérőrnagy, Pétervárad várparancsnoka a szerbek elől

² Az intézetben olyan magyar katonák tanultak, mint Bolyai János matematikus, Török Ignác honvéd tábornok, aradi vértanú, Kőszeghy Martony Károly tábornok, a gázálarc megalkotója, Asbóth Lajos honvéd ezredes, Bayer József honvéd ezredes.

³ Hajós György: Hollán Ernő a katona, a mérnök, az államférfi. Építésügyi Tájékoztatói Központ Kft., Budapest, 2006. 7–9.

⁴ Hadtörténelmi Levéltár, Tiszti anyakönyvi lapok (a továbbiakban: HL AKVI) 3205/1890.

⁵ Kiss Gábor: Tábornokok a magyar királyi Honvédségben, 1868–1914. HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Budapest, 2016. 103., valamint Egervári Ödön: Magyar királyi honvéd törzstisztek albuma 51 arcképpel és életrajzzal. I. kötet. Atheneum Nyomda, Pest, 1870. 57–58.

az erődbe menekült, de dinasztiahű császári-királyi tisztek nyomása ellenére sem adta át az erődöt márciusban az ostromló császári csapatoknak. Hollán maga is részt vett a Pétervárad körzetében folyt harcokban, melyekben személyes bátorságáról is több ízben tanúbizonyságot tett. 1849. március 28-án a várat ostromló, Karlóca és Kameniec között állást foglalt császári csapatok ellen vezényelt kirohanást. Május elején a Mamula tábornok vezette dandár által emelt földsáncokkal szemben egy előretolt ütegállást építettek.⁶ Május 13-án a Jellasics katonái által megtámadott üteg elpusztítását Hollán egy honvédszázad élén megakadályozta, és az üteget újra hatalmába kerítette.

Szolgálatiáért 1849. április 28-án a Magyar Katonai Érdemrend ideiglenes III. osztálya kitüntetést kapta, 1849. július 1-jén pedig ezredessé nevezték ki beosztásában. Az 1849. augusztus 13-i világsi fegyverletétel után Pétervárad (Komárommal együtt) még tovább tartotta magát. Péterváradon 8000 fős védősereg, 392 löveg, 4700 kézfegyver rekedt a császáriak ostromgyűrűjében. Miután meggyőződtek a fegyverletétel valódiságáról, Kiss Pál ezredes, a vár parancsnoka szeptember 5-én Hollánt bízta meg, hogy megtárgyalja a vár átadásának részleteit. Hollán elérte, hogy Péterváradot ugyanazon feltételekkel engedjék át, mint amelyeket a komáromi vár átadásával kapcsolatos tárgyalásokon is elértek. Az erőd átadására szeptember 7-én került sor. A várórség amnesztiában részesült és fegyver nélkül szabadon elvonulhatott, a tisztek a kardjukat is megtarthatták. Az 1848 előtt a császári-királyi hadseregben szolgált tisztek és legénység közül, akik igényelték, útlevelet kaphattak külföldre, vagy szabadon hazatérhettek. A tisztek egyhavi illetményt, a legénység 10 napi zsoldot kapott osztrák bankjegyekben. A sebesültek és a fekvőbetegek megfelelő ellátásban részesültek. Általában mindenki megtarthatta a vagyonát.⁷

1869. április 18-án szabadságolt állományú (szolgálaton kívüli) honvéd ezredessé nevezték ki a magyar királyi honvéd gyalogságnál, a honvéd esküt 1869. október 30-án tette le Budán. Részt vett a szegedi dandárgyakorlatokon és támogatta a pesti magyar királyi egyetemen a hadtudományi tanfolyam megnyitását. Az 1875-ös évben sorsa még szorosabban összefonódott a honvédséggel. 1875. október 23-án soron kívül előléptették szabadságolt állományú, alkalmazásban nem lévő császári és királyi vezérőrnaggyá a magyar királyi Honvédségnél.

1876. január 19-én a tényleges állományba történt áthelyezéssel egyidejűleg, a székesfehérvári V. honvédkerület parancsnokává nevezték ki. 1876-ban a Budapesten megrendezett 9. Nemzetközi Statisztikai Kongresszuson ő képviselte a Honvédséget. Beosztásában eredményesen működött, s 1881. május 1-jén császári és királyi altábornaggyá léptették elő. 1887. július 15-től fél éven át betegszabadságon tartózkodott, majd 1888. január 31-én saját kérelmére nyugállományba helyezték.⁸

Milyen katona, milyen parancsnok és milyen ember volt? Álljon itt egy rövid vélemény erről: *„A nyugalmazott altábornagy 12 évi működése alatt fontos hivatásbeli nehéz kötelmeit helyesen felfogva, parancsnoki állását mindig méltóságteljesen, higgadt szellemi megfontolással*

⁶ Lazar Mamula tábornok (1795–1878) maga is az erődítés szakértője volt, így a korabeli lapokban többször is a mester és ifjú tanítványának összecsapásaként értékelték a Péterváradért folytatott harcokat.

⁷ Hajós (2006) i. m. 10–13., valamint Ács Tibor: Hollán Ernő, az MTA Hadtudományi Bizottságának első elnöke. In: Ács Tibor: Haza, hadügy, hadtudomány. Hadtörténelmi és tudománytörténelmi írások. Honvédelmi Minisztérium Oktatási és Tudománysszervező Főosztály, Budapest, 2001. 189–190. (a továbbiakban: Ács 2001a), illetve Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban. Heraldika Kiadó, Budapest, 2000. 383–384.

⁸ HL AKVI 3205/1890 i. m., valamint Kiss (2016) i. m. 103.

párosult buzgó tevékenységgel töltötte be, példás magatartásával s személyes befolyásával pedig alárendeltjeit – saját hatáskörüknek korlátozása nélkül – célirányos és öntudatos közreműködésre ösztönözte.

A polgársággal szemben Hollán mindig előzékenyen viselkedett. Rendkívül finom, szívélyes és lekötelező modora gyorsan megnyerte és mindenkorra biztosította a polgári körök rokonszenvét és tiszteletét, szilárd, tiszta jelleme pedig azok becsülését és szeretetét, mely érzelmeknek a polgárság nem egy alkalommal adott őszinte s méltó kifejezést.

Hollán eme példás magatartásának – úgyszintén a szükséghez képest parancsnoki minőségben gyakorolt közvetítő intézkedéseinek – lényeges és elismerést érdemlő befolyása volt azon jó egyetértés létesítése és fenntartása körül, mely a polgári és katonai elem között az egész kerületben uralkodik.

Mint bajtárs Hollán példa gyanánt szolgált tisztikarának, mely emlékét mindenkorra hálaérzettel s híven őrzendi meg.”⁹

1900. május 28-án hunyt el budapesti lakásán. A lakóépület udvarán, tábornoki díszegyenruhában, érckoporsóba fektetve ravatalozták fel. Ravatalánál lerótták kegyeletüket a századforduló magyar politikai, katonai és tudományos elitjének képviselői. Katonai díszkíséret mellett vitték koporsóját a Keleti pályaudvarra, ahonnan vonaton Békásra szállították. Május 30-án egyházi szertartás mellett helyezték örök nyugalomra az Ybl Miklós tervei szerint, csücsíves, neogót stílusban, 1869-ben épült, harangtoronnyal díszített, Békás-Timapusztán található családi sírkápolnában.¹⁰ Koporsóját a kápolna jobb oldali fala középső sorának első fülkéjében helyezték el, melyet vörös márványlappal fedtek le. A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet a sírkápolnán belül síremléket készíttetett Hollánnak, amelyet 1903. október 31-én adtak át az özvegynek, s az ünnepségen az MTA is képviseltette magát. A Czigler Győző építész által tervezett síremlék a fedőlap feletti részen helyezkedik el. Középen Hollán Ernő tábornoki egyenruhás bronzképmása (Szécsi Antal szobrászművész alkotása), két oldalán pedig fal-festményként egy-egy nemtő áll, egyik a mérnök tárcsás léccét, másik a katona pallosát tartja kezében. A faliképeket Kölber Dezső festette. Az emlékmű alatt tábla áll: „Hollán Ernő alapító elnökének a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet” felirattal.

Az Egylet kezdeményezésére 1901-ben emléktáblát helyeztek el szombathelyi szülőházán. Később az utcát is Hollánról nevezték el. Budapest XIII. kerületében szintén egy utca viseli nevét és egy emléktábla őrzi emlékét.

Mérnöki és politikusi tevékenysége

A bécsi császári-királyi Mérnöki Akadémián¹¹ vetette meg mérnöki és műszaki tudásának, a vasutak iránti vonzódásának elmélyült alapjait. Az 1848–49-es szabadságharc bukása után Hollán visszatért Szombathelyre és rendőri felügyelet alatt civil mérnöki tanulmányokat,

⁹ Pesti Hírlap 1888. február 1. 3.

¹⁰ Hajós (2006) i. m. 25.

¹¹ VI. Károly császár 1717. december 24-én rendelte el a császári-királyi Mérnöki Akadémia létrehozását Bécsben, amely a Habsburg-birodalom első katonai tanintézete volt. (A bécsújhelyi katonai akadémiát csak 1752-ben alapította meg Mária Terézia.) Falai között képezték a hadsereg számára a hadmérnök tiszteket, de ez az intézmény adta a polgári mérnököket is az államnak. 1755–1769 között a Mérnöki Akadémia császári-királyi Mérnöki Iskola néven működött tovább Gumpendorfban, majd az 1770 és 1851 közötti időszakban ismét császári-királyi Mérnöki Akadémia néven Bécsben. 1851-től 1869-ig császári-királyi Műszaki Akadémia néven Klosterbruck bei Znaim településen, 1869 és 1918 között pedig a császári-királyi Műszaki Katonai Akadémia nevet viselve Bécsben működött. Vö. 250 Jahre militärtechnische Ausbildung in Österreich. (Összeáll. Schalk, Heinrich) Wien, 1967. 17–46.

majd 1850-től magánmérnöki tevékenységet folytatott. Feljelentés alapján elfogták, s 1851 végétől 1852 májusáig tartó, féléves bécsi börtönbüntetés után szabadult. Hazatérése után földmérő és tagosító munkát végzett Széchenyi Pál marcali birtokán. Az alagsövezés és a műszaki talajjavítás terén is úttörő szerepet vállalt, az első ilyen jellegű vállalkozást ő hozta létre Magyarországon.¹²

Jelentős szerepet játszott a dunántúli vasúthálózat kialakításában (részt vett a Budáról Kanizsán át az országhatárig építendő vasútvonal területének kisajátítási munkáiban), és az e témában írt, a magyar érdekeket védő cikkeit rendszeresen publikálta a magyar sajtóban a közvélemény tájékoztatására. A *Magyarország vasúthálózatának rendszere* című munkája 1856-ban magyarul és németül is megjelent.¹³

1861-ben a Déli Vasút Társaság kötelékébe lépett mint annak magyarországi állandó képviselője, főfelügyelői címmel.¹⁴ Buda-Pestre költözve aktív közéleti tevékenységet folytatott és sikerrel terjesztette az ország érdekeit szolgáló közlekedésügyi elképzeléseit. Az 1860-as években sokat tett a műszaki tudományok és a műszaki értelmiség fejlesztéséért. 1867. május 21-től 1885. június 7-ig volt a saját kezdeményezésére 1866. augusztus 5-én megalakult Magyar Mérnök Egylet elnöke (1871-től Magyar Mérnök- és Építész-Egylet). Azt követően az Egylet tiszteleti és választmányi tagjaként ténykedett a közjó érdekében. Az elnöki posztról leköszönő Hollán munkáját így méltatták a korabeli tudósítás szerint: „*Gulácsy Béla emelt ezután szót. Meleg elismeréssel adózik Hollán Ernő érdemeinek, az egyesületi ügyek körül kifejtett tevékenységét lelkes szavakban vázolván, 43 tag nevében indítványozza, hogy Hollánnak jegyzőkönyvileg szavazzassék köszönet és választassék az egyesület tiszteleti tagjául. Az indítvány első része egyhangúlag nagy lelkesedéssel elfogadtatott, míg a másik része az alapszabályok értelmében titkos szavazás alá bocsátatott. A szavazás eredménye kihirdettetvén, elnök kijelenti, hogy Hollán Ernő 310 szavazattal (egyetlen ellenző szavazat nélkül) választatott meg tiszteleti tagul.*”¹⁵

Az Egylet az 1885. évi közgyűlésen Hollán-pályadíjat alapított, annak szabályzatát 1912. január 26-án fogadták el.¹⁶ A szabályzat értelmében „*jutalmazásban részesülnek elsősorban a technikai tartalmú és a szerző önálló kutatásán, vagy elméletén alapuló közlemények; másodsorban pedig a mérnöki és építészeti kar fejlődését érdeklő, közgazdasági, vagy esetleg általános jellegű cikkelyek.*”¹⁷

1865-től a Deák-párt színeiben vett részt az országgyűlés munkájában Vas vármegye felsőöri kerületének országgyűlési képviselőjeként.¹⁸

Hollán Ernő tagja lett annak a bizottságnak, amelyet a képviselőház a kiegészésre vonatkozó törvényjavaslat elkészítésére küldött ki, illetve az előmunkálatok kidolgozására alakított 15 fős szűkebb bizottságnak is. Főként a katonai, a kereskedelmi és a közlekedési ügyekre vonatkozó pontok kialakításában vett részt. 1867. április 6. és 1870. június 8. között a Közmunka- és Közlekedésügyi Minisztérium államtitkára volt, amellel megtartotta képviselői mandátumát is. 1869-ben, 1872-ben és 1875-ben ismét a felsőöri kerület képviselőjévé választották. 1870 és 1872 között tagja volt a Fővárosi Közmunkák Tanácsának, ahová a kormány delegálta.

¹² Hajós (2006) i. m. 15–16.

¹³ Ács (2001a) i. m. 190.

¹⁴ Hajós (2006) i. m. 31., valamint Egervári (1870) i. m. 57–58.

¹⁵ Az építési ipar. 1885. június 14./24. 247.

¹⁶ Hajós (2006) i. m. 46–50., 54.

¹⁷ Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye 46. évfolyam, 1912/5. 87.

¹⁸ Egervári (1870) i. m. 58.

Maradandót alkotott az ország vasúti hálózatának, műszaki és igazgatási szervezetének kiépítésében és fejlesztésében. 1867 és 1870 között – Hollán államtitkári működése idején – Magyarországon összesen 1411 km hosszúságú új vasútvonalat helyeztek üzembe, továbbá 15, külön törvénycikkben szabályozott vasútvonal műszaki előkészítését végezték el.

Gondolkodását, átfogó, stratégiai szemléletét bizonyítja az 1870-ben elmondott beszéde, melyben a fiumei vasút megépítése mellett érvelt: „*És részemről egyénileg merem állítani, hogy azok nézetéhez csatlakozom, kik Magyarország szempontjából a fiumei vasút kiépítését első rendű és fő fontosságú kérdésnek tekintik. Meggyőződésem szerint ugyanis szükséges:*

1-ször: hogy a nemzetnek a délnyugati irányban legyen legalább egy olyan útja, mely sehol idegen földet nem érintve, tehát sehol idegen befolyásnak alá nem rendelve, saját területünkön egyenesen a tengerig vezessen; mert kell továbbá

2-szor: hogy e vasút, a suezai csatornának történt megnyitása után minél hamarább elkészüljön, minthogy az említett ténynél fogva az adriai tenger, s vele a fiumei kikötő okvetlenül nagyobb szereplésre van hivatva; mert

3-szor: e nemzedék nem teheti ki magát azon súlyos vádnak, miszerint elmulasztotta volna felhasználni azon elemeket, melyekkel a természet Fiumét és annak közvetlen vidékét megáldotta, melyek azt a legvirágzóbb tengeri s egyéb iparos tevékenységnek kifejtésére képesítik; mert

4-szer: tengeri kereskedésünk emelkedése a megfelelő hajóhadnak védelmét nem nélkülözheti, védelmi állásra pedig, valamint tengerészeti telepekre általában alkalmasabb helyet, mint Fiumében, az egész adriai tengerparton nem találunk; mert végre

5-ször: mindazon veszélyek, melyek egy korábbi hagyomány szerint a fiumei öblöt és kikötőt a kereskedelmi hajózás folytatására alkalmatlanná teszik, azon mesék országába tartoznak, melyből ezen öböl a quarnero azaz hűsfaló elnevezését nyerte, melyek a tudomány és hajózás kifejtettsége által rég meg vannak haladva.”¹⁹

Részese volt annak az országgyűlési vitának, amikor elfogadták az 1868. évi véderőről szóló XL., a Honvédségről szóló XLI., valamint a népfelkelésre vonatkozó XLII. törvénycikket.²⁰

1870. július 9-től november 17-ig a Honvédelmi Minisztériumban dolgozott. 1870. november 18-tól a Honvédelmi Minisztérium államtitkára volt. Gróf Andrássy Gyula és gróf Lónyay Menyhért miniszterelnökök és egyben honvédelmi miniszterek mellett hozzáértő szakemberként működött és feltétlen bizalmukat élvezte. Államtitkári tevékenységének idejére esett többek között a honvédtisztek képzését lehetővé tevő, a budapesti Ludovika Akadémia felállításáról és a működéséhez szükséges feltételek biztosításáról szóló 1872. évi XVI. és XVII. törvénycikkek elfogadása, valamint a Ludovika Akadémia 1872. novemberi megnyitása; az ország területének hét honvédkerületre tagolása (vagyis a honvéd katonai közigazgatás alapjainak megteremtése); a Honvédség fejlesztése során a honvéd lovasság erejének 8 századdal való megnövelése és osztályokba szervezése, a szórólövegek rendszeresítése és a szórólövegosztagok létrehozása.²¹ Államtitkárságának időszakára esett a Vác környékén, 1871 őszén tartott első nagy honvédségi hadgyakorlat lebonyolítása is. 1872. december 4-én lemondott államtitkári posztjáról. Képviselőként azonban azután is részt vett a törvényhozás munkájában. Főként a honvédelemmel kapcsolatos törvényjavaslatok

¹⁹ Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye 4. évfolyam, 1870/2. 99.

²⁰ Ács (2001a) i. m. 190–191.

²¹ A szórólövegekre vonatkozóan lásd bővebben: Balla Tibor: A magyar királyi Honvédség szórólöveg-alakulatainak története. Hadtörténelmi Közlemények 105. évfolyam, 1992/2. 65–96.

tárgyalása során szólalt fel, így például a honvéd tüzérség felállítása,²² a fegyvernem megszervezéséhez szükséges lövegek beszerzése mellett tette le a voksát. 1874 márciusában beválasztották az országgyűlés véderő bizottságába, majd 1874 októberétől annak elnöke lett. Képviselőként tagja lett az Osztrák–Magyar Monarchia közös ügyeit tárgyaló magyar delegációnak. Parlamenti munkásságának 1876 januárjában vége szakadt, amikor is honvédkerületi parancsnokká nevezte ki az uralkodó. A főrendiházban az 1888-as véderővita alkalmával, 1894-ben pedig a polgári házasság kötelezővé tételéről szóló törvényjavaslat vitájában elhangzott felszólalásával aratott nagy sikert. Összesen 73 alkalommal hangzott el felszólalása az országgyűlés képviselőházában, hatszor pedig annak főrendiházában.²³

Érdeemes két hozzászólását kiemelni ezekből. 1872. január 17-én Hollán Ernő mint a honvédelmi minisztérium államtitkára taglalta véleményét a katonai büntetőjog témájában, mind az anyagi, mind az eljárási kódex kérdésében. Az eljárási szabályok esetében kifejtette, hogy *„miután a katonaságnál fennálló bünfenyítő perrendtartás még a múlt századból eredvén, a mai jogtudomány követelményeinek immár meg nem felel: szükségessé vált, mielőtt az általános bünfenyítő perrendtartás alapján, egészen új katonai bünfenyítő perrendtartás készítették: ennek feltűnő hiányait egy novellaris törvény által kiigazítani. És mivel ezen javítás jótéteményében a honvédségen kívül a hadseregek is részesülnie kell: ennél fogva ezen novellaris törvényjavaslat az igazságügyminiszter és a hadügyminiszter közreműködésével készítettett, és a katonai bíróságok hatásköréről szóló törvényjavaslattal együtt fog a T. háznak bemutatatni”*.

Az anyagi kódexszel kapcsolatban Hollán kifejtette, hogy *„a katonai büntető törvénykönyvnek azonnali szerkesztése annál kevésbé mutatkozott szükségesnek; mert az általános büntető-törvénykönyv még a háznak bemutatva nem volt, melynek pedig mint általános törvénynek, a speciális katonai büntető törvényt meg kell előznie... Azontúl a katonai büntető-könyv csakis katonai bűntények és vétségekre fog szorítkozhatni, a mi által minden bírói illetékességi conflictus előre el lesz hártva”*. A jogalkotás ezen a téren aztán annyira ráérőssé vált, hogy egészen 1930-ig erre nem is került sor.²⁴

A véderővel kapcsolatos, 1899-ben lefolytatott vitáról így tudósított a korabeli sajtó: *„Inkább a szónokok egyénisége, mint az előadott nézetek újdonsága adja meg a súlyt azon felszólalások némelyikének, melyek a főrendek tárgyalásának első napján elhangzottak. Különösen Hollán Ernő és Szécheny Antal gróf beszédei tarthatnak igényt általánosabb figyelemre. Hollán Ernő leginkább katonai szempontból szolt a törvényjavaslathoz. Megjegyzé, hogy a reform a véderőnek nem annyira extensív kiterjesztésére, mint inkább intenzívebb fejlesztésére fekteti a fősúlyt. Akár a hadi és béke létszámot, akár az évi hadügyi kiadásokat az állam területéhez, lakóinak számához vagy az adóterhekhez viszonyítva hasonlítsuk össze, köztünk és más államok közt mindig csak az fog kitűnni, hogy az elkerülhetetlen szükségesnek határain túl nem terjeszkedtünk és ha pusztán csak a numericus számokat vesszük tekintetbe, azt fogjuk tapasztalni, hogy a mi seregünk, aránylag véve, minden többi európai seregek közt, egész a legújabb időkig, számra a leggyengébb volt.*

²² A honvéd tüzérség megszervezésére lásd részletesen Balla Tibor: A magyar királyi honvéd tüzérség, 1912–1914 I. Hadtörténelmi Közlemények 106. évfolyam, 1993/3. 18–45., valamint Balla Tibor: A magyar királyi honvéd tüzérség, 1912–1914 II. Hadtörténelmi Közlemények 106. évfolyam, 1993/4. 43–74.

²³ Hajós (2006) i. m. 22–25., 42–43., 57–58.

²⁴ Kelemen Roland: A katonai igazságszolgáltatás Magyarországon, 1867–1949. Egy elfeledett jogterület a jogalkotás tükrében. Gondolat Kiadó, Budapest, 2017. 41.

Ha pedig szomszédaink hadi készülődéseit, politikai célzatait számba vesszük, úgy meg van adva annak mértéke, hogy miképpen és minő terjedelemben kelljen állami érdekeink megvédéséről gondoskodnunk. A legfőbb garancia mindenestre abban keresendő, hogy a honvédelmet, függetlenül, minden más tekintettől, önállólag szervezzük. A kormány tehát csak kötelességének felelt meg, midőn e fontos törvény megújításánál figyelmét kiterjesztette arra is, hogy hadi készütségben szomszédaink által túl ne szárnyaltassuk magunkat.”²⁵

Olyan gondolatok jelennek meg ebben a néhány sorban, amelyek ma is érvényes szempontok. Benne van a honvédelem megszervezésének soha át nem ruházható kötelessége, a hazáért érzett felelősség és a szükséges és elégséges haderőfejlesztés szemlélete.

Elismerései, címei

Katonatiszti és politikusi tevékenységének elismeréseként több kitüntetést is kapott. 1849. április 28-án a Magyar Katonai Érdemrend ideiglenes III. osztályát, 1870. június 8-án az Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztjét nyerte el (utóbbit a Közmunka- és Közlekedésügyi Minisztériumban elért eredményeiért), 1871. október 30-án pedig az uralkodó legfelsőbb megelégedését nyilvánította ki számára a Honvédség szervezése és fejlesztése terén szerzett érdemeiért.²⁶ Az 1872. december 4-én a Honvédelmi Minisztérium államtitkári posztjáról történt távozása alkalmából Ferenc József az Osztrák Császári Lipót Rend parancsnoki keresztjét adományozta Hollánnak.

1882. január 23-án apja jóvoltából kapott magyar nemesi címet és használhatta ezután a kislódi előnevet.²⁷

1886-ban a magyar országgyűlés főrendiházának élethossziglani tagjává választották, 1888. január 26-tól belső titkos tanácsosi címet viselt.²⁸ 1896-ban a kolozsvári Ferencz József Tudományegyetem díszdoktorrá avatta. Tagja volt a Pest Városi Honvédegyletnek is.²⁹

Katonatudósként és a Magyar Tudományos Akadémia tagjaként kifejtett tevékenysége

Hollán katonateoretikusi tevékenysége és írásai, a hadtudomány művelését irányító és szervező munkája, az MTA Hadtudományi Bizottsága elnökeként 1883 és 1898 között kifejtett tevékenysége nélkül a 19. század második felének magyar hadtudománya nem érhetne volna el az európai színvonalat. 1848-tól 1899-ig a nemzeti honvédelmet szolgáló magyar hadtudomány fejlesztésén munkálkodott. Első ismert hadtudományi munkáját *A honban felállítandó hadi képezde ügyében* címmel 1848. június 14-én megküldte Mészáros Lázár hadügyminiszternek. Kéziratban fennmaradt művében kihangsúlyozta, hogy az önálló magyar tisztképzésre létrehozandó hadi akadémia gyalogos-, lovas- és tüzérfegyvernemi alapképzést és felsőfokú vezérkari, mérnökkari és tüzérségi oktatást hajtson végre az általa felsorolt tárgyak segítségével 5 éven át az ifjagnak. Művében megindokolja azt is, miért kellene létrehozni a magyar hadsereg technikai karát.

²⁵ Magyar Polgár – Kolozsvár, 1889. április 10. 85. szám.

²⁶ HL AKVI 3205/1890 i. m.

²⁷ Gerő József: A királyi könyvek. Az I. Ferenc József és IV. Károly király által 1867-től 1918-ig adományozott nemességek, főnemességek, előnevek és címerek jegyzéke. A szerző kiadása. Budapest, 1940. 87.

²⁸ HL AKVI 3205/1890 i. m.

²⁹ Hajós (2006) i. m. 24–25.

A *Pesti Napló* 1867. január 9-i számában adta közre Hollán eredeti értekezését *A magyar védelmi rendszerről*, melyben megállapítja: „a kor követelménye és a haza védelme nemzeti hadsereget feltételez és a védelmi rendszernek gyökeres átalakítására van szükség. S a Monarchia keretei között a magyar nemzet is ragaszkodik állhatatosan ezen fontos jogaihoz, bármilyenek legyenek az újabb védelmi rendszernek formái vagy elemei, s azért jogosan követeli, hogy a védelmi rendszernek szabályozása vagy átalakítása, Magyarországra nézve, mindenkor csak a magyar törvényhozás beleegyezésével történjék.”

Az 1871-ben a Magyar Tudományos Akadémia számára készített, *A magyar hadirodalom és kutatás fejlődése* című tanulmányában a magyar hadtudomány művelésének és kiadványainak 1867, valamint 1871 közötti helyzetét tekintette át. Az 1876-ban a Ludovika Akadémia Közlönyében megjelent, *A m. kir. honvédség, a modern hadseregszervezés szempontjából tekintve* című tanulmányában a Honvédség állapotát vizsgálta meg.³⁰

A Magyar Tudományos Akadémia, értékelve Hollán 1854-ben Bécsben kiadott, *Mértan alapvonalai tudományosan rendszeresítve* című, a magyar felsőoktatás számára készített művét (melyet később Marcibányi-díjban részesítettek),³¹ és elismerve addigi tudományos munkásságát, az MTA nagygyűlés 1858. december 15-i ülésén megválasztotta őt az V. Matematikai és Természettudományi Osztály levelező tagjává. 1859. május 16-án tartotta meg székfoglalóját *Az újabb szerkezetű vasúti hidakról, különösen a rács-rendszerről* című előadásával. Később részt vett az Akadémia épületével kapcsolatos döntés meghozatalában.

Tudományos tevékenységének elismeréseképpen a Magyar Tudományos Akadémia 1861. december 15-én rendes tagjává választotta. 1862. május 26-án olvasta fel székfoglaló értekezését, *A vasutak keletkezése s általános elterjedése felett* címmel.

Hollán folyamatosan részt vett az MTA, valamint a Matematikai és Természettudományi Osztály bizottságainak munkájában. 1880-ban Szombathelyen rendezték meg a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók XXI. Nagygyűlését, amelyen az Akadémiát egy hatfős küldöttség képviselte, élén Hollán Ernővel.

Az 1880-as években a Honvédségnél folyó (s addig főleg a Ludovika Akadémia keretei között végzett) nemzeti szempontú hadtudományi kutatómunka elősegítésére Kápolnai Pauer István ezredes, levelező tag az MTA 1882. május 22-i összes ülésén Hadtudományi Bizottság felállítását kezdeményezte. A javaslatának megvizsgálására kiküldött bizottság elnöke Hollán Ernő altábornagy, rendes tag lett, aki 1882. október 22-i előterjesztésében helyeselte a Hadtudományi Bizottság megalakítását a Matematikai és Természettudományok Osztálya bizottságaként. Az MTA 1883. május 16-i ülésén létrehozta a III. osztályhoz tartozó első, majd háromévenként újraválasztandó Hadtudományi Bizottságot,³² amelynek 1883. június 18-án

³⁰ Ács (2001a) i. m. 191–192.

³¹ Jellemző Hollán gondolkodására és elkötelezettségére, hogy a díjjal járó 50 aranyat azonnal visszaadta az Akadémiának, magának csak az „éremet, mint becses emléket” tartotta meg. Vasárnapi Ujság 1859/9.

³² A Hadtudományi Bizottság feladata a hadtudományok fejlődési folyamatának figyelemmel kísérése, a magyar hadtörténelmi események tanulmányozása és szakszerű ismertetése, a hadművészet fejlődésére vonatkozó adatok gyűjtése, feldolgozása és kiadása, a hadtudományi remekművek magyarra fordíttatása és kiadása volt. Vö. Ács Tibor: A magyar katonai gondolkodás irányzatai, 1849–1899. In: Ács Tibor: Haza, hadügy, hadtudomány. Hadtörténelmi és tudománytörténelmi írások. Honvédelmi Minisztérium Oktatási és Tudományszervező Főosztály, Budapest, 2001. (a továbbiakban: Ács 2001b) 175.

lezajlott alakuló ülésén elnökké egyhangúlag Hollán altábornagyot választották, előadója Kápolnai Pauer István ezredes lett, 12 tagja pedig neves civil akadémikus.³³

A honvédelemmel, a honvédség szervezésével kapcsolatos nézeteit rendszeresen megosztotta. Jó példa erre a Ludovika Akadémián tartott felolvasása 1876 februárjában, amikor a honvédség fejlődéséről beszélt. Fontosabb gondolatait érdemes idézni: „*Már a legelső felállítás alkalmával, parancsnoktól kezdve le az utolsó honvédig, mindegyik törekedett megtenni a maga részéről mindent, hogy a felmutatható eredmény, úgy az intézménynek, valamint a nemzetnek is becsületére váljék. E nemes törekvésből fejlődött ki az az önéretet s az a jóakarát, mely a szervezés művét lényegesen megkönnyítette és a kiképzésben meglepő sikert mutatott fel... A tiszti karnak a keret-rendszer mellett általában – a honvédségnél pedig kivált – sokkal nagyobb hivatása van, mint bárhol másutt. Ő benne van specifikus képviselve a katonai képzettség, s ezzel együtt a katonai becsület is. Mig ez a kettő a közönséges katonánál csak azon időre terjed ki, mig fegyverben áll, a katonai becsület átöleli a tisztnek egész életfolyamát, még akkor is, ha már a fegyvert letette. A különböző korosztályok legénysége gyors váltakozással követi egymást, nincs meg körében az a szilárd mag, mely körül a katonai szellem és a hadi erény megerősödhetnék. Mindennek tehát a tiszti karból kell kiindulnia, akik a honvédségben egyedül képezik a stabil elemet, kik e szerint közvetítői azon katonai szellemnek, mely a csapatokat át kell, hogy hassa. Azon benyomásoknak, melyeket az ifjú katona rövid szolgálati ideje alatt magába vesz, meggyengülés nélkül kell benne tovább fejlődniük hosszú szabadság ideje alatt. Ez után képezhetni oly férfias nemzetet, mely a tartós nemzeti nagyság elemeit rejti magában. Ez irányban oktatólag és lelkesítőleg hatni, feladata a tisztnek. Ám ezt csak úgy teljesítheti, ha hivatásának magasztosságától át van hatva, ha képes is annak megfelelni, s ha kötelességszerűleg ennek szenteli teljes erejét.*”³⁴

Hollán és a Hadtudományi Bizottság életében jelentős esemény volt, hogy 1887-ben megjelent a *Magyar Katonai Évkönyv 1886-ra* című kötet, és az 1887. december 3-i ülésen döntöttek egy hadtörténelmi folyóirat rendszeres megjelentetéséről.

Hollán egyik elévülhetetlen érdeme, hogy 1888 márciusától 1897 végéig a *Hadtörténelmi Közlemények* folyamatosan megjelent. 10 kötetét, 48 füzetben, 432 nyomtatott ívben adták közre, tudományos értékeit pedig elismeréssel fogadták a hazai és a külföldi katonai, valamint tudományos körök. Hollánnak két tanulmánya is megjelent a lapban.

A Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottsága elnöki tisztségét 15 éven át (1898-ig) töltötte be (összesen ötször: 1883-ban, 1886-ban, 1889-ben, 1892-ben és 1895-ben választották meg), aktív résztvevőként irányítva az akadémiai hadtudományi munkát. Elnöki tevékenységének eredményeként a honvédelmi miniszter engedélyezte katonatisztek részvételét segédtagokként a Hadtudományi Bizottság munkájában, egy honvédtiszt kutatónak pedig a bécsi Hadilevéltárba történő vezénylését 1888-tól. 1888. november 20-án a Hadtudományi Bizottság tagjai elhatározták hadtörténelmi pályázatok évenkénti kiírását, valamint Zrínyi Miklós hadtudományi műveinek új kiadását. Kezdeményezték a Magyar Nemzeti Múzeum új osztályaként egy Magyar Hadtörténelmi Múzeum létesítését.³⁵ 1890-ben meghirdették a *Magyar Hadtörténelmi Könyvtár* beindítását, Zrínyi Miklós hadtudományi munkái Rónai-Horváth Jenő szerkesztésében pedig 1891-ben láttak napvilágot. Hollán ne-

³³ Ács Tibor: A Magyar Tudományos Akadémia és a hadtudomány a század második felében. In: Ács Tibor: Haza, hadügy, hadtudomány. Hadtörténelmi és tudománytörténelmi írások. Honvédelmi Minisztérium Oktatási és Tudománysszervező Főosztály, Budapest, 2001. (a továbbiakban: Ács 2001c) 178.

³⁴ Pesti Napló 1876. február 12.

³⁵ Ács (2001a) i. m. 193.

véhez köthető, hogy az MTA Hadtudományi Bizottságát 1893-ban bekapcsolták az *Ezredéses kiállítás* előkészítő munkálataiba. Alkotó módon, elnökként vett részt a millenniumi kiállítás hadviselés, hadszervezés csoportjában, segítve a kiállítás hadtörténelmi részének megtervezésében, előkészítésében, s 1896-ban annak sikeres megvalósításában.³⁶

1890. január 27-én az MTA Matematikai és Természettudományi Osztálya tiszteleti tagnak választotta meg, ugyanakkor Hollán megemlékező felolvasást tartott Tóth Ágostonról, az Akadémia elhunyt tagjáról, akit ő ajánlott 1872-ben levelező tagnak. 1892. május 5-én az MTA Igazgatói Tanácsába választották (Jókai Mórral és Fraknoi Vilmosmal együtt), egyúttal tagja lett a Széchenyi-bizottságnak is. Végrendeletében 2000 koronát hagyott a Magyar Tudományos Akadémiára, amelynek haláláig tagja maradt.³⁷

Rávilágít gondolkodásának racionalitására a következő mondata, amely megtalálható a Magyar Tudós Társaság évkönyvében és Hollán a *Mértan alapvonalai tudományosan rendezesítve* című könyve borítójának hátoldalán is: „*A tapasztalás és mindennapi gyakorlat, mely tudomány nélkül csak csupa testi ügyességet szülhet, mathematicai tudományokkal párosítva, ellátatlan pályát nyit fel az emberi elmének, a maga találóssága, ítélő tehetségének élessége, s egész ereje kifejtésére.*” Megfontolandó gondolatok ezek a tudományokat tisztelő, a tudást nem lebecsülő, azaz remélhetőleg mindenki számára. Különösen fontos lenne ennek elfogadása napjainkban, amikor a Magyar Honvédség – és benne a katonai felsőoktatás – átalakítása újra napirenden van.

Összegzés

Hollán Ernő kiemelkedően gazdag katonai, politikai, műszaki és hadtudományi tevékenységével és életművével előkelő helyet biztosított magának nemzetünk és a magyar tudomány legjobbjai között, hiszen változatos élete során minden téren kimagasló eredményeket ért el. Ahogy Czigler Győző, a Magyar Mérnök és Építész Kamara elnöke fogalmazott Hollán emléktáblájának avatásán szombathelyi szülőházánál: „*Megmondjam-e, ki volt Hollán Ernő? Aki mint a város szülötte, annak őslakóitól átöröklötte a valódi római polgári erényeket: a hazaszeretetet, a kötelességtudást, a jellemszilárdságot, az erős, törhetetlen akaratot, és a rendíthetetlen bátorságot. Ezek a nemes tulajdonságok képesítették Őt arra, hogy minden téren, a hová a sors, a haza érdeke, a király, vagy a polgártársainak bizalma vagy családja nemesebb érdeke állította, mint vezér működött.*

Mi mindannyian ösmerjük életét, áldásos működését és azt felejteni nem fogjuk; hisz be vannak azok jegyezve aranybetűkkel hazánk történelmének legnevezetesebb lapjain.

De Hollán Ernő emléke még ennél is maradandóbban van bevésve a magyar technikus kar szívébe, mert hiszen Ő volt az, ki bennünk az összetartás szellemét, az egymás iránti tiszteletet felköltötte; Ő volt az, ki a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet megalkotta és ezáltal egyik alapját létesítette a technikus kar céltudatos fejlődésének; Ő volt szeretett vezérünk, tanácsadónk, atyai barátunk.”³⁸

³⁶ Ács (2001a) i. m. 194.

³⁷ Hajós (2006) i. m. 51–52., valamint Ács (2001c) i. m. 178.

³⁸ Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Heti Értesítője 20. évfolyam, 1901/1–40. 346.

Fontosabb művei

Önálló kötetek

- *Mértan alapvonalai tudományosan rendszerezítve*. I–III. kötet. Bécs, 1854.
- *Magyarország vasúthálózatának rendszere*. Sommer Lipót, Bécs, 1856.
- *Das künftige Eisenbahn-System für Ungarn und Siebenbürgen in seinen Beziehungen zum Welthandel und den inneren Verkehr*. Verlag Druck und Papier von Leopold Sommer. Wien, 1856.
- *Zur ungarischen Frage. Eine Denkschrift von einem ungarischen Patrioten*. Verlag Steinacker. Leipzig, 1859.
- *Tóth Ágoston emlékezete*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1890.

Folyóiratcikkek

- Az újabb szerkezetű vasúti hidakról, különösen a rácsrendszeréről. Akadémiai székfoglaló. *Akadémiai Értesítő* 1859. 323–353.
- A m. kir. honvédség a modern hadseregszervezés szempontjából tekintve. *Ludovica Akadémia Közlönye* 1876/2.
- Mária Terézia és hadvezérei. *Hadtörténelmi Közlemények* 1888. 173–176.
- Károly főherceg, mint katonai író. *Hadtörténelmi Közlemények* 1889. 517–545.

A felsoroltakon kívül még 33 egyéb cikke vagy beszéde jelent meg különféle lapokban.³⁹

Felhasznált irodalom

- *250 Jahre militärtechnische Ausbildung in Österreich*. (Összeáll. Dr. jur. Ing. Schalk, Heinrich) Wien, 1967.
- Ács Tibor: Hollán Ernő, az MTA Hadtudományi Bizottságának első elnöke. In: Ács Tibor: *Haza, hadügy, hadtudomány. Hadtörténelmi és tudománytörténelmi írások*. (Szerk. Horváth István ny. ezredes, Kiss Jenő ny. ezredes) Honvédelmi Minisztérium Oktatási és Tudományszervező Főosztály, Budapest, 2001. 189–194.
- Ács Tibor: A magyar katonai gondolkodás irányzatai, 1849–1899. In: Ács Tibor: *Haza, hadügy, hadtudomány. Hadtörténelmi és tudománytörténelmi írások*. (Szerk. Horváth István ny. ezredes, Kiss Jenő ny. ezredes) Honvédelmi Minisztérium Oktatási és Tudományszervező Főosztály, Budapest, 2001. 169–176.
- Ács Tibor: A Magyar Tudományos Akadémia és a hadtudomány a század második felében. In: Ács Tibor: *Haza, hadügy, hadtudomány. Hadtörténelmi és tudománytörténelmi írások*. (Szerk. Horváth István ny. ezredes, Kiss Jenő ny. ezredes) Honvédelmi Minisztérium Oktatási és Tudományszervező Főosztály, Budapest, 2001. 177–181.
- Balla Tibor: *A magyar királyi Honvédség szórólöveg-alakulatainak története*. *Hadtörténelmi Közlemények* 105. évfolyam, 1992/2. 65–96.
- Balla Tibor: *A magyar királyi honvéd tüzérség, 1912–1914 I*. *Hadtörténelmi Közlemények* 106. évfolyam, 1993/3. 18–45.
- Balla Tibor: *A magyar királyi honvéd tüzérség, 1912–1914 II*. *Hadtörténelmi Közlemények* 106. évfolyam, 1993/4. 43–74.

³⁹ Hajós (2006) i. m. 56.

- Bona Gábor: *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban*. Heraldika Kiadó, Budapest, 2000.
- Egervári Ödön: *Magyar királyi honvéd törzstisztek albuma 51 arcképpel és életrajzzal*. I. kötet. Atheneum Nyomda, Pest, 1870.
- Dr. Gerő József: *A királyi könyvek. Az I. Ferenc József és IV. Károly király által 1867-től 1918-ig adományozott nemességek, főnemességek, előnevek és címerek jegyzéke*. A szerző kiadása. Budapest, 1940.
- Hadtörténelmi Levéltár Anyakönyvi lapok 3205/1890.
- Hajós György: *Hollán Ernő a katona, a mérnök, az államférfi*. Építésügyi Tájékoztatói Központ Kft., Budapest, 2006.
- Kelemen Roland: *A katonai igazságszolgáltatás Magyarországon, 1867–1949*. Egy elfeledett jogterület a jogalkotás tükrében. Gondolat Kiadó, Budapest, 2017.
- Kiss Gábor: *Tábornokok a magyar királyi Honvédségben, 1868–1914*. HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Budapest, 2016.
- *Az építési ipar*. 1885. június 14./24.
- *Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Heti Értesítője* 1901.
- *Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye* 1870.
- *Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye* 1912.
- *Magyar Polgár* – Kolozsvár, 1889. április 10. 85. szám.
- *Pesti Napló* 1867. január 9.
- *Pesti Napló* 1876. február 12.
- *Pesti Hírlap* 1888. február 1.
- *Vasárnapi Ujság* 1859/9.
- *Vasárnapi Ujság* 1870/49.

JACOBI ÁGOST HENRIK EZREDES

Jacobi Ágost ezredes 1881. május 19-én született az erdélyi Segesváron, evangélikus vallású családban. Apja kereskedő volt. Anyja Habersang Berta. Németül és magyarul tökéletesen beszélt, horvátul a Monarchia hadseregében szokásos szolgálati mértékben, vagyis érintkezni tudott beosztottjaival ezen a nyelven. Felesége hadházi Györffy Margit volt, gyermekük nem született.

Két gimnáziumi osztályt végzett Segesváron, majd a katonai alreáliskola két évfolyamát Kismartonban, a katonai főreáliskola egy évfolyamát Mährisch-Weiskirchenben, ezt követően a négyéves utász hadapródiskolát Hainburgban. 1906 szeptembere és 1908 szeptembere között Bécsújhelyen elvégezte a Katonai Vívó- és Tornatanári Tanfolyamot.

Katonai pályafutását 1900. augusztus 18-án kezdte meg hadapród-tiszthelyettesként a cs. és kir. 4. utászzászlóaljban az ausztriai Pettau-ban. 1901. november 1-jén alakulatánál hadnagy lett, majd 1905. május 1-jén áthelyezték a cs. és kir. 7. utászzászlóaljhoz Budapestre. 1908 szeptemberétől főhadnagyként a mödlingi Katonai Műszaki Akadémia torna- és vívótanára, valamint csapatkiképző tisztje. 1913 szeptemberétől a cs. és kir. 5. utászzászlóalj 2. századának lett parancsnoka Pozsonyban.⁴⁰

⁴⁰ Kriegsarchiv Wien, Qualifikationsliste Kt. 1200. (Osztrák Hadilevéltár, Bécs, tisztí minősítési lapok, 1200. doboz).

Az első világháború kitörésekor, 1914. augusztus 1-jén léptették elő századossá. A cs. és kir. 5. utászzászlóalj 2. százada élén 1914–15-ben a szerb, 1916 tavaszától az olasz, 1917. januártól a román, majd 1917. októbertől ismét az olasz fronton harcolt.⁴¹ 1918 júliusában a mödlingi Katonai Műszaki Akadémia századparancsnoka és tanára lett. 1918. november 1-jén őrnaggyá lépett elő, majd a budapesti Ludovika Akadémia műszaki századának parancsnoka lett. 1919. április elejétől augusztusig a magyar Vörös Hadsereg 6. hadosztályának műszaki parancsnokaként működött.

1919 őszén bírói vizsgálat és becsületügyi eljárás alatt állt, közben beosztották a budapesti utászzászlóaljhoz, majd 1922-ben igazolták.

1921. szeptember 1-jén alezredessé lépett elő, 1922. november 6-tól nevezték ki a szegedi utászzászlóalj parancsnokává. 1923. július 1-jén nyugállományba helyezték. Ekkor Budapesten élt. 1928. augusztus 28-án címzetes ezredesi kinevezést kapott. 1938. szeptember végétől a teljesen állami tulajdonban lévő Merkur Műszaki és Vegyipari Rt. teljhatalmú honvédelmi biztosa lett, majd 1939. március 1-jétől 1947. június 30-ig annak vezérigazgatója.⁴²

A közéletben is igen aktív volt. 1933-ban a Nemzeti Egység Pártja elnökévé választották Rákosligeten.⁴³ Volt a frontharcosok rákosligeti csoportjának elnöke, az Országos Háborús Műszaki Emlékmű Bizottság ügyvezető elnöke,⁴⁴ valamint a Magyar Hajózási Szövetség ügyvezető elnöke.⁴⁵ Jellemző széles körű aktivitására, hogy a Szent Margitsziget kertészetének főigazgatójaként „virágok ünnepe” kiállítást szervezett.⁴⁶

Ő állította össze a *Magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban* című munkát.

Jacobi Ágost a világháború több hadszínterén is hajtott végre bravúros műszaki feladatot katonáival. Ezek egyike volt a Szerbiában, a Száván való átkelés 1914. szeptember 14-én.

Az erőszakos folyamatkezelés 17 órakor kezdődött, amelyet az éjszakai hídverés követett. A támadást megkezdő 28. vadászzászlóalj jobb szárnycsoportját az 1/5. utászs század, közép-csoportját a 2/5. utászs század, a bal szárnycsoportját pedig az 1/7. szegedi utászs század hajózta át. A Jacobi készítette hídterv szerint a jobb oldali hídrészt az 1/7. utászs század tagonként, a bal oldali hídrészt az 1/5. és 2/5. utászs századok pontononként verték.

A híd elviselte a jelentős vízszintemelkedést (2,65 méter) és a viharokat, a forgalmat soha nem kellett megszakítani. 56 nap alatt 60 000 ember, 8000 lovas, 60 000 jármű, 150 löveg, 30 gépkocsi és 3000 vágóállat kelt át a hadihídon.⁴⁷

⁴¹ Azt, hogy milyen minőséget képviseltek a műszakiak, az is mutatja, hogy a háborúba vonuló pozsonyi utászkok 2. századának beosztott tisztje volt Regele Oszkár (Oskar Regele) hadnagy (1890. július 7. – 1969. február 1.), aki 1945 után a Bécsi Hadilevéltár igazgatója lett, majd 1955-ben az Osztrák Állami Levéltár főigazgatója, 1952–1963 között az Osztrák Hadtörténelmi Bizottság (alapító) elnöke. Az 5. században szolgált Molnár Pál hadnagy (1892. december 10. – n. a.), aki 1945. április 27-én jelentkezett újra szolgálatra, és a Honvédelmi Minisztérium ipari csoportjánál kapott feladatokat ezredesi rendfokozatban, de rövidesen vezérőrnaggyá léptették elő, és október 15-ei hatállyal kinevezték az 1. műszaki hadosztály parancsnokának. 1947. október 20-án került új beosztásba mint a Katonai Műszaki Intézet parancsnoka. (Az intézet régi nevét 1948. június 9-én kapta vissza.) Molnár Pál szervezte meg az új Haditechnikai Intézetet. Munkája elismerésképpen 1949. május 1-jén altábornaggyá léptették elő. Forrás: <https://haditechnikaiintezet.hu/molnar-pal>. (Letöltve: 2019. szeptember 24.)

⁴² HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, Tiszti anyakönyvi lapok 3048/1890.

⁴³ Forrás: <http://rakosliget0.uw.hu/mti.pdf>. (Letöltve: 2019. szeptember 24.)

⁴⁴ Geodéziai Közlöny 1933, 161.

⁴⁵ Magyarország 1933, 2.

⁴⁶ Színházi Élet 1923.

⁴⁷ Uo.

A következő jelentős műszaki vállalkozás, melyben Jacobi meghatározó szerepet játszott, az erőszakos dunai átkelés volt Palánk és Básiás körzetében, Szerbiában. Az elképzelések szerint a Mackensen tábornagy parancsnoksága alatt álló hadseregcsoport az átkelést egy „gőzkomp” üzembe helyezésére alapozta. A 2/5. pozsonyi utászszázad azt a parancsot kapta, hogy a gőzkompot a Dunadombónál, illetve Ómoldovánál elsüllyesztett dunai hajókból és uszályokból készítse el. Ómoldovánál számos megrongált hajó között feküdt a Monarchia akkori legerősebb dunai vontatógőzöse, az 1914-ben épült „Kornfeld Zsigmond” oldalkerekes vontatóhajó, amely a tervbe vett gőzkomp számára mint vontató jármű jöhetett számításba.

A feladat tehát az volt, hogy az uszályokat az ellenség előtt a Dunából kiemeljék, a gőzöst üzemképes állapotba hozzák, majd azt 42 km hosszon, az ellenséges partok előtt a Ponjavica sziget mögé hajózzák.

A századparancsnok, Jacobi Ágost százados 14 válogatott utászával személyesen vette kezébe a „Kornfeld” üzemképes állapotba és készenlétbe helyezésének végrehajtását. A feladat nem volt veszélytelen, mert a gőzös a szerbek által belátható területen süllyedt el.

A kiemelést követően először a gőzös belsejében hozták rendbe a gépezetet. Felszereltek egy füstképződést csökkentő szerkezetet is. A munkát segítette, hogy előkerítették a gőzös békebeli személyzetét. Felkészültek arra is, hogy a szerbek löni fogják a hajót, ezért a kormányállást szilánkállóvá alakították. Kitaláltak egy olyan szerkezetet, amelynek segítségével belülről is kormányozhatták a hajót. Már csak az maradt hátra, hogy átfessék a gőzös fehér oldalát, amely az ellenséges part felé nézett.

Az indulás időpontját Jacobi százados az utolsó pillanatig titokban tartotta. Erre a parancsot 1915. október 3-án éjszaka adta ki. Ekkor gyorsan átfestették a hajó oldalának fehér részeit, majd az utászok puskával és kézigránatokkal a kézben, elhelyezkedtek a fedélzeten. A berozsdásodott lapátkerekek 21 óra 15 perckor nagy csikorgással forogni kezdtek, és a gőzös elindult.

Az ellenség az első órákban még nem vette folyamatos tűz alá az egyre gyorsabban haladó gőzöst, csak egyes lövéseket adott le rá. Gradištét elhagyva viszont elindult a vadászat a Dunán úszó hajóra. Világítórakéták, fényszórók és géppuskatűz után a tüzérség is működésbe lépett. A hajó nagy sebességgel haladt a széles vízfelületen, ezért nehezen eltalálható célpontot nyújtott.

Útja során az egész szerb frontszakaszt riasztották, és a gőzös folyamatos tűz alatt állt. Már közeledett Dunadombóhoz, amikor a sérült orr-részen elkezdett beömleni a víz. Az orr lesüllyedt, a hajó fara megemelkedett, így kormányozhatatlanná vált. Az utászok azonnal odarahantak és szivattyúk segítségével, megfeszített munkával újra kormányozhatóvá tették a hajót. Október 4-én nulla óra után 10 perccel a „Kornfeld” befutott a célkikötőbe.⁴⁸

Jacobi Ágost és utásza az olasz hadszíntéren is kitűntek bátorságukkal és szakmai munkájukkal. A Piave-átkelés (1918) kudarcra nem rajtuk múltott. Álljon itt egy rövid idézet Erwin Zeidler altábornagy, az 58. gyaloghadosztály parancsnokának parancsából: „*A legmagasabb szolgálat nevében tolmácsolom az összes parancsnokoknak és csapatoknak, akik ezen a nehéz harci napon példátlan bátorsággal harcoltak és kitartottak, a kiváló és bátor magatartásért és kitartásukért a hadosztályparancsnokság legmelegebb köszönetét, a teljes elismerésemet és csodálatomat. Különösen a 116. gyalog-dandárparancsnokságnak, továbbá Lehar ezredesnek és a 106. ezrednek, Wenzel alezredes és a mindenkor*

⁴⁸ Jacobi Ágost (szerk.): Magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban. Közlekedési Nyomda K. F. T., Budapest, 1938. 100.

bevált bator 2. és 11. vadászszázalójaknak, az 58. rohamászalójaknak és parancsnokának, Metzger századosnak, aki legelől harcolva, súlyosan megsebesült, Waldvogel alezredes csoportparancsnoknak, aki a bátorság tündöklő példaképeként a derék 111., 110. és 7. rohamászalójak élén küzdött egészen a súlyos megsebesüléséig, Jacobi századosnak, az áthajózási munkák vezetőjének és kivétel nélkül az összes árkászszázadoknak (1./58., 3./20., 2./30., 1./33., 1./7. és 1/II. hidépítő), a tüzérségnek, amely a szigeten vállvetve harcolt a gyalogsággal, a 19. és 62. kitűnő repülőszázadnak, a derék telefonistáknak, a csapatok egészségügyi személyzetének, orvosoknak és legénységnek, az 58. hadosztály egészségügyi oszlopnak, a sebesültek hátraszállításában önfeláldozóan tevékenykedő 2/58., 5./bh. 4. építőszázadoknak és az 1605. és 562. lépcsőknek, úgy az egyes tiszteknek, mint minden egyes harcosnak.”⁴⁹

Jacobi Ágost bátorságát és szakmai felkészültségét megbecsülték és elismerték, a következő kitüntetések kapták: 1902. augusztus 19-én a Katonai Érdemkeresztet (két alárendeltjének a vízbefúlástól való megmentéséért); 1908. december 2-án a Katonai Jubileumi Keresztet; 1913. szeptemberben a Bronz Katonai Érdemérmét; 1914. december 12-én a Katonai Érdemkereszt III. osztályát hadidíszítménnyel és kardokkal; 1915. november 15-én a Vaskorona Rend III. osztályát hadidíszítménnyel és kardokkal; 1916. júniusban a Bronz Katonai Érdemérmét kardokkal; 1916. szeptember 5-én az Ezüst Katonai Érdemérmét kardokkal; 1918. júliusban a Lipót Rend lovagkeresztjét hadidíszítményekkel és kardokkal; 1914 és 1918 között a Német Vaskereszt II. osztályát és a Török Vas Félholdat.

Jacobi Ágost 1973. május 30-án hunyt el Budapesten. Sírját, amely a Farkasréti temetőben volt, az 1990-es években nyom nélkül felszámolták.⁵⁰

Felhasznált irodalom

- Kriegsarchiv Wien, Qualifikationsliste Kt. 1200. (Osztrák Hadilevéltár, Bécs, tiszti minősítési lapok, 1200. doboz).
- Jacobi Ágost (szerk.): *Magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban*. Közlekedési Nyomda K. F. T., Budapest, 1938.
- *Geodéziai Közöny* IX. évfolyam, 1933/8–10., „Élet” Irodalmi és Nyomda Rt., Budapest.
- *Színházi Élet* XIII. évfolyam, 1923/46., „Színházi Élet” r.-t., Globus Nyomdai Műintézet r.-t. Budapest.
- *Magyarország* XL. évfolyam, 1933/7., Magyarország Napilap R.T., Az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat nyomása, Budapest.

Internetes források

- <https://haditechnikaiintezet.hu/molnar-pal>. (Letöltve: 2019. szeptember 24.)
- <http://rakosliget0.uw.hu/mti.pdf>. (Letöltve: 2019. szeptember 24.)
- <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC06879/06882.htm>. (Letöltve: 2019. június 6.)

⁴⁹ Uo. 192.

⁵⁰ Forrás: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC06879/06882.htm>. (Letöltve: 2019. június 6.)

MOLNÁR PÁL ALTÁBORNAGY

Molnár Pál 1892. december 20-án született Vácott. Apja Molnár Péter nyugállományú MÁV-felügyelő, édesanyja Kacz Mária Klára volt. 1942. július 7-én másodszeri nyugállományba helyezése után nősült meg, Szepesi Margit Olgát vette feleségül.

Az elemi iskolát Vácott végezte 1898-tól 1902-ig, majd a gimnázium 5 osztályát Budapesten 1902–1907 között. 1907-től 1910-ig a soproni Honvéd Főreáliskola növendéke volt, majd 1910–1913 között a császári és királyi Katonai Műszaki Akadémiát végezte Mödlingben. 1921–1923 között a budapesti József Nádor Műszaki

Egyetemen szerzett okleveles mérnök diplomát. Katonai pályafutása során több szakmai tanfolyamot végzett el sikerrel, így 1918-ban a császári és királyi vezérkari tanfolyamot Belgrádban, 1929–1930-ban a honvéd törzstiszti tanfolyamot Budapesten, 1934-ben pedig a honvéd harcászati és hadművelleti tanfolyamot szintén Budapesten. Németül tökéletesen, franciául jól beszélt és írt, az orosz, valamint az olasz nyelvet olvasási szinten sajátította el.⁵¹

Tényleges tiszti szolgálatát 1913. augusztus 18-án hadnagyként kezdte a császári és királyi 5. utászzászlóalj 3. századában, Pozsonyban. Az első világháború kitörésének időpontjától, 1914. augusztus 1-jétől szakaszparancsnokként harcolt a császári és királyi 5. utászzászlóalj 5. századában a szerb hadszíntéren. Itt részt vett a Sabác környéki átkelés műszaki támogatásában, áthajózási kompok és egy hadihíd építésében és fenntartásában. Utóbbit – melynek hossza 695 méter volt – 8 óra alatt építette meg 6 utászszázad. A híd 200 órán keresztül segítette a sabáci küzdelemben a Monarchia csapatait.⁵² A szerb ellentámadás miatt a katonai vezetés elrendelte a híd megsemmisítését. Jól mutatják a műszakiak eltökéltségét Molnár Pál következő mondatai: „...az utásztisztek a kapott parancs ellenére és saját kezdeményezésükből összeszedték századjaikat és minden intézkedés nélkül a hídra rohantak és megkezdték annak tagonként való lebontását. A híd percek alatt eltűnt, a tagok saját parton egy órán belül ki voltak kötve és a kereken hétszáz méteres hadihíd anyaga meg volt mentve. Még a szerb parton lévő partfát is elhoztuk!”⁵³

1914 novemberében már az orosz fronton harcolt. Utászaival részt vett a „kárpáti húsvéti csatában”, sok esetben gyalogoként szállva szembe az előretörő oroszokkal. Az utászszázad ezekben a harcokban állományának kétharmadát veszítette el. Feladataik igen sokrétűek voltak, hiszen a hagyományos műszaki munkák (védőállások kiépítése, karbantartása és tökéletesítése, utak javítása, hidak megerősítése és karbantartása) mellett részt vettek a gyalogharcokban is. Sajátos feladatuk volt továbbá azoknak az újonnan rendszerbe állított harceszközöknek az alkalmazása is, amelyet a gyalogság kezdetben bizalmatlanul fogadott. A harcok során utászok próbálták ki az új kézigránátokat, működtették az aknavetőket, lángszórókat, gyalogsági fényszórókat.

Jellemző egy mondata, amikor az új eszközökről ír: „December 9-én felvételeztük az első két aknavetőt, melyhez egy fél ívre litografált rövid használati utasítás és néhány láda lőszer volt csatolva. Tessék utászok, használjátok egészséggel eme új eszközöket, és ha tudjátok, kedveltessétek meg a gyalogsággal is – mondta a hadosztály.”⁵⁴ Cinikusnak is nevezhetnénk ezt a megközelítést, ha nem tudnánk, hogy vérrel írták utána a tapasztalatokat.

⁵¹ HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, Tiszti anyakönyvi lapok 1106/1892.

⁵² Jacobi i. m. 91.

⁵³ Uo. 92.

⁵⁴ Molnár Pál: Jellegzetes utász harccselekmény. Magyar Katonai Szemle 8. évfolyam, 1938/1. negyedév. 74.

A nevéhez fűződik egy szokatlan műszaki vállalkozás is, melynek célja az volt, hogy az erdőben megbújó orosz lövészeket kifüstöljék. A műszaki katonák – felszerelve egy hordó petróleummal, kis hordó kátránnyal – az éjszakai órákban észrevétlenül behatoltak az erdőbe, és megpróbálták azt felgyújtani. A feladatot végrehajtották, de a várt eredmény elmaradt, mert az erdő nem égett le. Ahogy Molnár megfogalmazza a tanulságot: *„csakis olyan műszaki harccselekmény érhet el sikert, amely nemcsak harcászatiilag van megalapozva, hanem amely egyúttal műszakilag is kellőleg alá van támasztva. Hiányosan előkészített, vagy anyagilag meg nem alapozott műszaki tevékenységtől nem lehet sikert várni és csak felesleges véráldozatra vezethet. Mert, ha a harcászat ismeri a véletlent, alkalmazza a meglepetést és számol a szerencséivel is, addig a műszaki csak a biztosat ismeri, mert kétszer kettő az ellenség háta mögött is négy.”*⁵⁵

1916 februárja és 1917 júliusa között az albániai hadszíntéren teljesített szolgálatot. Időközben, 1915. május 1-jén főhadnaggyá léptették elő. 1917 augusztusában hátországi beosztásba került: kiképzőtisztként szolgált a császári és királyi 51. árkászpótzászlóaljban Pozsonyban, 1918. február 9-től pedig szakaszparancsnokként a császári és királyi 23. árkászszázalójban. 1918 augusztusától a Nagy Háború végéig a császári és királyi 1/51. árkászszázad parancsnoka volt az olasz hadszíntéren, itt érte az összeomlás. Ahogy írja: *„És álljon itt emlékül megörökítve, hogy az 1./51. árkászszázad zöme, melyet az október 30-iki sacilei bombatámadás az országúton szét nem sodort, mintegy 150 fő, vezetésem alatt és Bachmann Jenő zászlóssal, mint egyedüli alantos tiszttel 1918. november 18-án teljes fegyverzetel és a század pénztárával, mint zárt egység vonult be Szegedre az utászlaktanyába, ahonnan 1914-ben, mint 3./7. utászs század, dicsőséges tettekkel teleshírt útjára elindult.”*⁵⁶

1918 novemberétől alakulata póttesténél szolgált Pozsonyban, 1919 februárjától pedig árkászszázad-szakaszparancsnokként Kőszegen. 1919 áprilisától a székesfehérvári és a ceglédi hadtest műszaki parancsnokaként vett részt a Vörös Hadsereg harcaiban. 1919. augusztus 12-től román hadifogságban volt, majd onnan kiszabadulva, 1919. december 7-én belépett a Nemzeti Hadseregbe.

1920. január 1-jétől beosztott tisztként szolgált a budapesti katonai körletparancsnokságon, 1920. március 6-tól zászlóaljsegédtisztként a magyar királyi 1. hidászszázalójnál Budapesten, 1921. január 20-tól a budapesti hídépítő-iskola parancsnokságán, 1921. június 1-jétől pedig a magyar királyi 1. honvéd utászs százalójban. 1921. szeptember 1-jén századossá lépett elő. 1921 szeptembere és 1923 szeptembere között a magyar királyi 1. honvéd utászs százalój, illetőleg a budapesti katonai körletparancsnokság állományába tartozott, egyidejűleg a budapesti József Nádor Műszaki Egyetemen végezte mérnöki tanulmányait. (Hivatalosan csak 1927. augusztus 1-jétől volt jogosult az okleveles mérnöki cím használatára.)

1923 szeptemberétől a budapesti Honvéd Főparancsnokság kiképzési osztályán szolgált előadóként. 1926. február 1-jétől a Honvéd Főparancsnokság műszaki szemlélőjének segédtisztje volt Budapesten. 1929. július 1-jétől csapatszolgálatot látott el a magyar királyi 1. honvéd gyalogezredben Budapesten. 1929. október 1-jétől 1930. március 17-ig a budapesti honvéd törzstiszti tanfolyam hallgatója volt, amit kiváló eredménnyel végzett el. 1930. március 18-tól különleges alkalmazású törzstisztként teljesített szolgálatot a magyar királyi 1. honvéd utászs százalójban, 1931. november 1-jétől őrnagyként.

⁵⁵ Uo. 77.

⁵⁶ Uo. 145.

1932. március 1-jén nyugállományba helyezték. Ugyanazon év szeptember 1-jétől altanácsnok lett a budapesti Magyar Királyi Haditechnikai Intézet állományában, 1933. április 26-tól pedig a Haditechnikai Intézet II. szakosztályának vezetője volt, 1934. november 1-jétől tényleges állományú alezredeként. 1937. május 1-jén lett a magyar királyi „Bornemissza Gergely” I. honvéd utászászlóalj ideiglenes parancsnoka, 1938. november 1-jétől ezredesi rangban. 1939. január 23-tól a budapesti magyar királyi Haditechnikai Intézet parancsnokhelyettese (egyben a II. szakosztály vezetője is) volt, 1939 októberétől pedig a magyar királyi műszaki csapatok szemlélője. 1939. november 15-től a magyar királyi honvéd erődítési parancsnokságon szolgált Budapesten. 1940. március 1-jétől az esztergomi magyar királyi honvéd műszaki gyakorló és kiképzőtábor parancsnoka volt, 1941. január 1-jétől magyar királyi honvéd erődítési parancsnok Budapesten.

1941 augusztusától nyugdíjazásáig betegszabadságon tartózkodott Budapesten. 1942. február 1-jén pedig másodszor is nyugállományba helyezték, ezt követően a fővárosban élt.⁵⁷ 1943 márciusától 1944. november végéig a székesfehérvári Vadásztölténygyár gyárvezető igazgatói tisztét töltötte be.⁵⁸

1945. április 27-én újra jelentkezett szolgálatra, majd a Honvédelmi Minisztérium ipari csoportjában szolgált ezredesi rangban. 1945. október 1-jén vezérőrnaggyá léptették elő. 1945. október 15-től az I. műszaki hadosztály parancsnoka volt.

Az ország újjáépítésében végzett munkáról, a háborús pusztítást követő helyreállításról, az abban részt vevő műszaki katonákról a következőket írta: „*Egy olyan világban, melyben a jognak és a kötelességnek egyensúlya nem volt meg, igyekeztem dolgozó honvédekkel mindazon kötelezettségeknek eleget tenni, melyeket az ország érdeke és demokráciánk építése érzésem szerint feltétlenül megkívántak. Helyes volt a minden körülmények között kikényszerített építő munka, a szerves bekapcsolódás az országos építő munkába és igazolnak bennünket a megindult közlekedés, a hírváltás mai magas foka, a hidakon át lebonyolódó forgalom, az elárasztástól megmentett otthonok és lakosok, az aknáktól mentesített és a termelésnek visszahódított városi és mezőgazdasági területek, valamint mindezeknek eredő következménye: az ország egyre löketerősebb gazdasági élete... Ez kissé a mi érdemünk is és ezért első sorban jár köszönet és elismerés a dolgozó honvédeknek, aki zord télben, egy szál alsónemű nélküli ruhában, éhesen, fagyos kézzel, rongyos bakancsban dolgozott jégtorlaszok között, állt őrt állomásokon és vonatokon, vagy bármely pillanatban aknák felszedésénél tette életét kockára a közösségért.*”⁵⁹

1946. október 12-től a Hadiműszaki Törzskar (Műszaki Vezetési Törzs) főnöke lett. 1947. november 1-jétől a budapesti Katonai Műszaki Intézet – 1948. június 9-től Haditechnikai Intézet – parancsnoka volt, amelyet ő szervezett meg. Munkája elismeréseképpen 1949. május 1-jén altábornaggyá léptették elő. Később az új rendszer vezetői már nem akartak vele dolgozni (annak ellenére, hogy 1947 júniusától a Szociáldemokrata Párt tagja, majd 1948-tól az MDP vezetőségi tagja volt), ezért 1950. január 19-én, immár harmadszor is nyugállományba helyezték.

⁵⁷ Korai nyugállományba helyezésének pontos okát nem ismerjük. Lehet, hogy a háborús szerepvállalással nem értett egyet, de lehetett az is az ok, hogy az 1942. július 7-én Szepesi Margit Olgával kötendő házasságát az akkori vezérkari főnök nem engedélyezte. Forrás: <https://haditechnikaiintezet.hu/molnar-pal>. (Letöltve: 2020. március 6.)

⁵⁸ Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár i. m.

⁵⁹ Molnár Pál: A dolgozó honvéd. Hadtörténelmi Közlemények 1955/3–4. 267–303.

Molnár Pál vitézségét, érdemeit és tehetségét a Magyarországon 1913 és 1950 (katonatiszti szolgálatának két végpontja) között létezett három különböző politikai rendszerben egyaránt elismerték. A következő (osztrák–)magyar kitüntetések birtokosa volt: 1915. március 13. Bronz Katonai Érdemérem hadiszalagon kardokkal; 1915. július 7. Ezüst Katonai Érdemérem kardokkal; 1917. január 8. Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel; 1917. szeptember 11. Károly Csapatkereszt; 1930. február 27. kormányzói dicséző elismerés látható jelét képező Magyar Koronás Bronzérem; 1930. április 15. Magyar Háborús Emlékérem kardokkal, sisakkal; 1933. augusztus 18. Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1936. december 4. Magyar Érdemrend tisztikeresztje; 1939. Magyar Érdemrend középkeresztje; 1941. június 18. Erdélyi Emlékérem; 1941. október 1. Nemzetvédelmi Kereszt; 1946. április 30. Kossuth Hídért Emlékérem; 1948. január 13. Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje (utóbbi kettő az ország újjáépítése terén végzett munkájáért); 1948. 48-as Díszérem.

A külföldi kitüntetések közül az alábbiakat kapta meg: 1935. március 15. Osztrák Háborús Emlékérem (1914–1918) kardokkal; 1936. augusztus 14. Olasz Korona Rend parancsnoki keresztje; 1937. Német Sas Rend III. osztálya; 1938. december 9. Német Sas Rend II. osztálya; 1939. január 18. Bolgár Háborús Emlékérem (1915–18).

Végleges nyugállományba vonulása utáni sorsáról, valamint halálának körülményeiről, illetőleg időpontjáról és helyéről nincsenek adataink. Egy, a tiszti személyi anyagában fellelhető, saját kezűleg írt, keltezés nélküli búcsúlevél tanúsága szerint, feltételezhetően öngyilkosságot követett el 1950. január 19-én bekövetkezett nyugdíjazása után.⁶⁰

Személyiségéről sokat elmond bajtársa, Jacobi Ágost ezredes véleménye: „*Ha munkám fokozatos fölépítésénél néha-néha kishitűség vett rajtam erőt, mellém állt buzdításával a mindig segítő, lelkes bajtárs, barát és hajdani tanítványom, aki mosolyogva evezett át velem együtt az ilyen veszélyes vizeken, jelül annak, hogy ezt a mesterséget 25 év előtt alaposan megtanulta tőlem. Az Isten áldja meg érte kedves Molnár Pál barátomat!*”⁶¹

Molnár Pál nemcsak katonai vezetőként, parancsnokként méltó a figyelmünkre, hanem mint hadtudományi író, gondolkodó műszaki katona is. Az első világháborút követő években számos tanulmánya jelent meg, melyekben feldolgozta a háború tapasztalatait, illetve az azt követő változásokat. Több tanulmányban foglalkozott a műszaki támogatás gyakorlati problémáival, az újonnan felmerülő harcászati-hadművelési-hadászati kérdésekkel, de a második világégés utáni újjáépítés során tapasztaltakat sem hagyta szó nélkül.

Igen érdekes és előremutató írása a technikai eszközök megjelenésének hatása a harcra. Erről így vélekedik: „...világosan látható, hogy korszerű harcot haditechnika nélkül elképzelni sem lehet. Ebben rejlik tehát az a sokszor hangoztatott »technikai befolyás«. A haditechnika, azaz a katonai műszak a korszerű harcnak többé már nem egy mellérendelt tényezője, melynek számításán kívül hagyását következmények nélkül lehet kockáztatni, hanem olyan lényegi együttjáró, mely a hadrakelt sereg egész életműködését és összes tevékenységét a legmagasabb rangú vezetőtől a rohamozó csatárig minden vonatkozásban determinálja és ezért döntően befolyásolja.”⁶²

Ugyancsak ehhez a gondolati körhöz tartozik a következő meglátása: „*A természet jelenségeihez hasonlóan a harccselekmények is három tényezőtől függenek: az erőtől, a tértől és az időtől... Minden harccselekmény a három tényező tervszerű vagy véletlen kombináció-*

⁶⁰ Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár i. m.

⁶¹ Jacobi i. m. 4.

⁶² Molnár Pál: A harc és a haditechnika. Magyar Katonai Szemle 3. évfolyam, 1933/4. negyedév. 147–153.

ján alapul, s az erők alkalmazása, a tér szerepe, illetve az időtényező befolyása a harcselekményeket a valóságba vetítve mozgási, fegyverhatási (tűz) és vezetési problémákká differenciálja... Csak akkor fogja a haderő megsemmisítő munkáját a legkisebb tömeg alkalmazása mellett elvégezni tudni, ha mozogni tud, ugyanakkor azonban az ellenséget mozgási lehetőségeitől megfosztja... Biztosítani kell azt, hogy a gyakorlati műszaki élet a tudományos kutatás minden eredményéről azonnal értesüljön és irányítást kapjon arra nézve, hogy az elért eredmények a technika mely ágazataiban használhatók fel. Meg kell tehát szervezni a szoros kapcsolatot a tudományos kutató és a gyakorlati élet között. Ezt egy Központi Technikai Intézet felállításával lehetne elérni.”⁶³

Ebben a gondolatban jelenik meg először az 1947. november 1-jétől működő budapesti Katonai Műszaki Intézet – 1948. június 9-től Haditechnikai Intézet –, melyet ő szervezett meg, és amelynek ő lett az első parancsnoka.

Tudományos közéleti aktivitását mutatja, hogy mind a *Magyar Katonai Szemle*, mind a Magyar Történelmi Társulat tudományos pályázatán megmérette magát írásaival, nem is sikertelenül.⁶⁴

Tanulmányaiiban számos olyan javaslatot fogalmazott meg, melyek messze túlmutattak saját korán, s bevezetésük talán csökkentette volna a következő világháború műszaki veszteségeit. Érdemes kiemelni ezekből a következőt: „Célszerűnek tartanám a védelmi harc műszaki alapját képező erődítési kérdéseket nagyszabású csapatgyakorlatok alkalmával alaposan kipróbálni és ezáltal ellenőrizni, vajon még a mai viszonyok között is helytállók-e azok az elképzelések, amelyek annakidején a világháború állásharcaiban szerzett tapasztalatokból és benyomásokból szűrődtek le, és amelyek a mozgóharcban szerzett tapasztalatok hiányában talán már nem fogják fedni a korszerű mozgó védelem mai időbeli követelményeit. Egyetlen ilyen gyakorlat, különösen, ha azt gyors csapatokkal is kombináljuk, egészen biztosan nálunk is be fogja igazolni azt, hogy a modern harcban a műszaki alakulatok motorizálásának szükségessége ma már vitán felül áll.”⁶⁵

Fontosabb művei

- Jellegzetes utász harcselekmény. *Magyar Katonai Szemle* 8. évfolyam, 1938/1. negyedév. 73–77.
- A korszerű folyamátkelés eszközei és azok alkalmazása. *Magyar Katonai Szemle* 3. évfolyam, 1933/4. negyedév. 129–140.
- Korszerű folyamátkelési problémák. *Magyar Katonai Szemle* 3. évfolyam, 1933/4. negyedév. 127–141.
- Az idő jelentősége a hevenyészett erődítésnél. *Magyar Katonai Szemle* 7. évfolyam, 1937/1. negyedév. 62–64.
- Utászok gyalogharcban. *Magyar Katonai Szemle* 7. évfolyam, 1937/3. negyedév. 61–69.

⁶³ Molnár Pál: A technika és a technikus szerepe a hadviselésben. (Együtt Fucsek Lászlóval.) *Magyar Katonai Szemle* 5. évfolyam, 1935/3. negyedév. 135–157.

⁶⁴ A *Magyar Katonai Szemle* pályázatán „Többet ésszel, mint erővel” jeligével (együtt Fucsek Lászlóval), míg a Magyar Történelmi Társulat pályázatán A dolgozó honvéd címmel nyújtott be tanulmányt. Előbbi II., utóbbi III. helyezést ért el, és mindkettőt közölték az adott lapok.

⁶⁵ Molnár Pál: Az idő jelentősége a hevenyészett erődítésnél. *Magyar Katonai Szemle* 7. évfolyam, 1937/1. negyedév. 62–64. oldal.

- Szemelvények az 5. (pozsonyi) utászászlóalj háborús történetéből. In: Jacobi Ágost (szerk.): *Magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban*. Közlekedési Nyomda K. F. T., Budapest, 1938. 88–131.
- A Piave. In: Jacobi Ágost (szerk.): *Magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban*. Közlekedési Nyomda K. F. T., Budapest, 1938. 173–195.
- Harc a műszaki zárakkal. *Magyar Katonai Szemle* 9. évfolyam, 1939/2. negyedév. 139–143.
- Néhány szó a németek átkeléséhez a Rajnán. *Magyar Katonai Szemle* 10. évfolyam, 1940/4. negyedév. 435–440.
- A harc és a haditechnika. *Magyar Katonai Szemle* 3. évfolyam, 1933/4. negyedév. 147–153.
- Hozzászólás a „hídverés vagy áthajózás” című közleményhez. *Magyar Katonai Szemle* 4. évfolyam, 1934/3. negyedév. 141–151.
- Woyrsch átkelése Rytschwoznál. *Magyar Katonai Szemle* 4. évfolyam, 1934/4. negyedév. 60–72.
- Államerődítés-állambiztonság. *Magyar Katonai Szemle* 4. évfolyam, 1934/4. negyedév. 145–158.
- A technika és a technikus szerepe a hadviselésben. (Együtt Fucsek Lászlóval.) *Magyar Katonai Szemle* 5. évfolyam, 1935/3. negyedév. 135–157.
- A dolgozó honvéd. *Hadtörténelmi Közlemények* 1955/3–4. 267–303.

Felhasznált irodalom

- HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, Tiszti anyakönyvi lapok 1106/1892.
- Jacobi Ágost (szerk.): *Magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban*. Közlekedési Nyomda K. F. T., Budapest, 1938.
- Molnár Pál: Jellegzetes utász harccselekmény. *Magyar Katonai Szemle* 8. évfolyam, 1938/1. negyedév. 73–77.
- Molnár Pál: A dolgozó honvéd. *Hadtörténelmi Közlemények* 1955/3–4. 267–303.
- Molnár Pál: Utászok gyalogharcban. *Magyar Katonai Szemle* 7. évfolyam, 1937/3. negyedév. 61–69.
- Molnár Pál: Szemelvények az 5. (pozsonyi) utászászlóalj háborús történetéből. In: Jacobi Ágost (szerk.): *Magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban*. Közlekedési Nyomda K. F. T., Budapest, 1938. 88–131.
- Molnár Pál: Az idő jelentősége a hevenyészett erődítésnél. *Magyar Katonai Szemle* 7. évfolyam, 1937/1. negyedév. 62–64.

Internetes források

- <https://haditechnikaiintezet.hu/molnar-pal>. (Letöltve: 2020. március 6.)